

میزان ارتباط آزمون پایانی درس جغرافیا پایه چهارم ابتدایی با محتوی کتاب در سال تحصیلی 1400 در شهر یاسوج

محمدعلی حکمتی نیا¹

چکیده:

پراکندگی و افتراق پدیده‌های فضائی - مکانی سطح زمین را در ارتباط با ساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و سپس به آینده‌نگری و تصمیم‌گیری در مورد این پدیده‌ها می‌پردازد. پژوهش حاضر باهدف میزان ارتباط آزمون پایانی درس جغرافیا پایه چهارم ابتدایی با محتوی کتاب سال تحصیلی 1400 در شهر یاسوج انجام شده است. این پژوهش از نوع توصیفی است. جامعه و نمونه آماری این پژوهش شامل دانش‌آموزان سال چهارم ابتدایی شهر یاسوج در سال 1400 است، می‌باشد که در این پژوهش پس از مشخص نمودن گروه نمونه و جمع‌آوری اوراق امتحانی، ابتدا اوراق براساس نمره‌های دانش‌آموزان از پائین با بالا طبقه‌بندی شده سپس 27٪ اوراق نمرات بالا و 27٪ اوراق نمرات پائین، مربوط به هر یک از نمونه سوالات انتخاب شده و سپس با استفاده از جدول دو بعد و محاسبه ضریب دشواری و قدرت تمیز سوالات موردبررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها: آزمون، درس جغرافیا، دانش‌آموزان

¹ فوق لیسانس، رشته جغرافیا، دانشگاه پیام نوراصفهان، Mohamadalihekmati@yahoo.com

1_ مقدمه:

کشورهای پیشرفته هم‌زمان با دگرگونی برنامه‌ها، مواد آموزشی و روش‌های تدریس، به دنبال تغییر بنیادی نظام امتحانی و سنجش و هماهنگ کردن آن با اهداف آموزشی هستند و بخش بزرگی از وقت و کوشش نظام آموزشی، جهت تدارک ابزار و شیوه‌های ارزشیابی معتبر، متناسب با نظریه‌های تعلیم و تربیت صرف گردیده است (خلخالی، 1375).

مطالعات متعدد نشان می‌دهد که بیشتر سؤال‌های معلم ساخته تنها اختصاص به یادآوری اطلاعات بسیار جزئی و خاص دارد، بنابراین سوالاتی که معلمان بکار می‌برند باهدف‌های اصلی تدریس، آنان هماهنگ نیست (هومن، 1371).

از طرفی باید در نظر داشت که ارزشیابی آموزشی در کشور ما، فعالیت است، نسبتاً ناشناخته که به تازگی وارد نظام آموزشی گردیده است، به همین دلیل بسیاری از افراد آن را با ارزشیابی معلم، مدیر، دانش‌آموز یا اندازه‌گیری و سنجش اشتباه می‌کنند. درحالی‌که هدف ارزشیابی آموزشی نه معلم، نه مدیر، نه شاگرد است بلکه هدف اصلی آن تعیین اثرات برنامه آموزش و دگرگونی‌هایی که بر اثر آموزش در شاگردان به وجود آمده است (هومن، 1375).

با توجه به مواردی که اشاره شد و اهمیتی که آزمون‌ها در فرآیند آموزش دارند این پژوهش برآن است تا با بررسی میزان ارتباط سوالات آزمون پایینی با اهداف و محتوی کتب درسی، وضعیت آزمون‌های معلم ساخته را به‌طور علمی و روشن توصیف نماید.

2_ جغرافیا:

پراکندگی و افتراق پدیده‌های فضائی - مکانی سطح زمین را در ارتباط با ساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و سپس به آینده‌نگری و تصمیم‌گیری در مورد این پدیده‌ها می‌پردازد (شکوهی، 1371، ص 5). در این پژوهش منظور کتاب جغرافیا تدوین شده جهت آموزش در پایه دوم ابتدایی است.

3_ تحلیل و تعریف جغرافیا:

وقتی که قرن نوزدهم آغاز شد. عصر علمی جغرافیا نیز شروع گردید. در این قرن دانش بشری آن‌چنان که پیش می‌راند کمتر محقق‌ی قادر بود این دانش‌ها را دنبال کند. زیست‌شناسی، فیزیک، روان‌شناسی، فلسفه و جغرافیا به جایگاه رفیع علمی دست یافتند و هر یک در زمینه خود، طرحی نو در انداختند از این‌رو در سال 1883 اولین تعریف علمی جغرافیا، از طرف فردیناند فن رایشهوفن به این شرح ارائه شد.

3_1_ جغرافیا: از سطح زمین و راز پدیده‌هایی که با آن رابطه علی دارد بحث می‌کند.

از زمان تاکنون پیشرفت دانش، اختراعات، اکتشافات، توسعه اقتصادی، ظهور ایدئولوژی‌ها، تسلط استعمار نو، پیشرفت تکنولوژی، عصر انباشت انعطاف‌پذیر سرمایه، تقسیم‌کار جهانی، وابستگی کشورهای توسعه‌نیافته سرمایه‌داری جهانی و بالاخره ظهور قدرت‌های جدید جهانی، شکسته شدن مرزهای جغرافیایی و تغییر اصول و تعاریف آن را سبب گردیده است زیرا در عدم جغرافیا انسان با همه شرایط و موارد فوق در برابر محیط طبیعی و محیط انسان ساخت قرار می‌گیرد و اگر جغرافیا تعاریف و اصول خود را با این تغییرات جهانی و ناحیه‌ای منطبق نسازد به‌صورت یک عدم خنثی و حتی مردد درمی‌آید.

در این راستا از زمان فرد دیناند فن رایشهوفن با در نظر گرفتن شرایط زمانی، از طرف جغرافیدانان جهان 34 تعریف از علم جغرافیا مطرح و در طول دهه‌ها مورد بحث و تحلیل قرار گرفته است.

در اینجا به چند تعریف دیگر از واژه جغرافیا اشاره می‌کنیم.

جغرافیا: کوشش در راه شناخت و نشان دادن واقعیت‌های خاص زندگی در یک محیط معینی می‌باشد. (سعیدی، 1366، ص 27)

جغرافیا: مطالعه روابط بین جوامع متشکل انسانی و محیط زندگی آن‌هاست. (شکوهی، 1364، ص 32)

3_2_ تعریف آزمون:

آزمون وسیله‌ای عینی، استاندارد شده که برای اندازه‌گیری نمونه‌ای از رفتار یا خصایص آدمی به کار می‌رود (شریفی، 1374، ص 28). در این تعریف مراد از عینی آن است که روش اجرا، نمره دادن و تعبیر و تفسیر نتایج آزمون براساس قواعدی معین و مشخص صورت گیرد و قضاوت و نظر شخصی در آن‌ها بی‌تأثیر است، برای هر آزمون دستورالعمل خاصی در مورد نحوه اجرا، طول مدت آزمایش، دستورالعمل‌های شفاهی و نحوه ارائه مثال‌ها و روش تفسیر نمره‌ها تهیه می‌شود (شریفی، 1374، ص 28).

3_3_ مفهوم امتحان:

واژه امتحان به گونه‌های مختلفی تعریف شده است برای مثال اف.ام.لرد² (1955) می‌گوید: امتحان در عبارت است از تعدادی سؤال³ که به صورت گزینش تصادفی⁴ از جامعه‌ای از سؤال‌ها تهیه می‌شود. اما در این کتاب مراد از امتحان عبارت است از یک وسیله یا روشی که در آن آزمودنی‌ها، با تعدادی سؤال‌های همخوان و هماهنگ با یکدیگر مواجه می‌گردند، یا به انجام فعالیت‌های علمی وادار می‌شوند که در نتیجه این شرایط، و در خاتمه موقعیت، می‌توان از توانائی‌های افراد شرکت‌کننده در امتحان مقایسه‌ای کمی به دست آورد (نادری، سیف نراقی، 1371، ص 29).

(شریفی، 1374) در تعریف امتحان می‌گوید: امتحان به مفهوم علمی نوعی ارزشیابی است که براساس اصول معینی انجام می‌گیرد و تعیین میزان تغییرات حاصل در جنبه‌های خاصی از رفتار شاگرد در فواصل زمانی معین و در جهت نیل به هدف‌های آموزشی و پرورشی.

4_ گروه آماری و نمونه

جامعه آماری مورد مطالعه این پژوهش را مجموعه سوالات طرح شده در آزمون پایانی درس جغرافیا ابتدایی در سال تحصیلی 1400 در شهر یاسوج بود نمونه مورد نظر به صورت تصادفی از بین سوالات ارسالی به واحد گروه‌های آموزشی منطقه انتخاب گردید یک مدرسه ابتدایی دخترانه و یک مدرسه ابتدایی پسرانه به صورت تصادفی انتخاب شدند سپس در پایه چهارم ابتدایی کلیه اوراق امتحانی مدارس نمونه جمع‌آوری گردید.

4_1_ ابزار پژوهش

در این پژوهش، ابزار مورد نظر جهت گردآوری، اطلاعات، جدول دوبعدی است که توسط پژوهشگر تهیه شده است و هدف از آن سنجش میزان ارتباط سوالات نمونه با اهداف و محتوی کتاب درسی جغرافیا بوده است.

4_2_ روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش پس از مشخص نمودن گروه نمونه و جمع‌آوری اوراق امتحانی، ابتدا اوراق براساس نمره‌های دانش‌آموزان از پائین با بالا طبقه‌بندی شده سپس 27٪ اوراق نمرات بالا و 27٪ اوراق نمرات پائین، مربوط به هر یک از نمونه سوالات انتخاب شده و سپس با استفاده از جدول دو بعد و محاسبه ضریب دشواری و قدرت تمیز سوالات مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول شماره 1: ارزیابی سؤال‌های آزمون جغرافی پایه چهارم ابتدایی براساس سطوح شناختی بوم

سطوح شناختی	درصد سؤال‌ها
دانش	73٪
درک و فهم	21٪
کاربرد	-
تجزیه و تحلیل	6٪

². F.M.Lord

³. Question

⁴. Random Selection

-	ترکیب
-	ارزشیابی

چنانکه جدول بالا نشان می‌دهد، بیشتر سؤال‌های طرح‌شده (یعنی 73٪) براساس نمونه هدف‌های سطح دانش است. تنها 6٪ از سؤال‌ها دربرگیرنده نمونه هدف‌های سطح تجزیه‌وتحلیل حوزه شناختی است. همچنین یافته‌های جدول بالا حاکی از آنست که از نمونه هدف‌های سطوح کاربرد، ترکیب و ارزشیابی، هیچ سوالی طرح نشده است.

سؤال یک: سؤال‌های آزمون جغرافی پایه چهارم ابتدایی تا چه حد براساس هدف‌های تربیتی در حیطه شناختی بلوم تنظیم گردیده است؟

جهت پیدا کردن پاسخ به سؤال فوق، از انطباق هر یک از سؤال‌ها با نمونه هدف‌های سطوح شناختی استفاده گردید که خلاصه نتایج آن در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول شماره 2: ارزیابی سؤال‌های آزمون جغرافی پایه چهارم ابتدایی براساس سطوح شناختی بلوم

درصد سؤال‌ها	سطوح شناختی
77٪	دانش
12٪	درک و فهم
8٪	کاربرد
3٪	تجزیه‌وتحلیل
-	ترکیب
-	ارزشیابی

یافته‌های جدول بالا بیانگر آنست که اکثر سؤال‌های طرح‌شده درس جغرافی پایه چهارم ابتدایی نمونه هدف‌های شناختی در سطح دانش را در برمی‌گیرد و این در حالی است که تنها 3٪ از سوالات در سطح تجزیه‌وتحلیل و 8٪ نیز در سطح کاربرد می‌باشند.

سؤال دوم: آیا سؤال‌های جغرافی پایه چهارم ابتدایی از نظر سطح دشواری با سطح دشواری بهینه تفاوت دارد؟ پاسخگویی به سؤال فوق نیز توسط فرمول تعیین سطح دشواری سبیرز انجام گرفت که نتایج زیر حاصل شد.

جدول شماره 3: چنانچه نتایج سطح دشواری سؤال‌های جغرافی پایه چهارم ابتدایی براساس فرمول سبیرز

درصد سؤال‌ها	نوع سؤال از نظر درجه دشواری
4٪	سؤال مشکل
78٪	سؤال آسان
18٪	سؤال مناسب

بر پایه یافته‌های جدول بالا مشخص می‌گردد که بیشتر سؤال‌های پایه چهارم ابتدایی (یعنی 78٪ از نظر سطح دشواری سؤال آسانی بوده و 4٪ از سؤال‌ها نیز مشکل می‌باشد. تنها 18 درصد از سؤال‌هایی بودند که سطح دشواری آن‌ها به سطح دشواری بهینه نزدیک است.

سؤال سوم: آیا سؤال‌های جغرافی پایه چهارم ابتدایی از نظر ضریب تمیز (تشخیص) با ضریب تمیز بهینه تفاوت دارد؟ سؤال بالا نیز با استفاده از فرمول مطرح‌شده در سؤال هفتم پاسخ داده شد که خلاصه نتایج آن در جدول زیر منعکس شده است.

جدول شماره 4: خلاصه محاسبات مربوط به ضریب تشخیص سوالات جغرافیا پایه چهارم ابتدایی

سطح ضریب تشخیص	درصد سؤال ها
منفی	3%
صفر	1%
0 تا 0/4	41%
0/41-0/60	38%
0/61-0/80	14%
0/8-1	3%

براساس یافته‌های جدول بالا مشخص می‌گردد که ضریب تشخیص بیشتر سؤال‌ها بین 0-4 می‌باشد (0/41). تنها 0/1 از سؤال‌ها دارای ضریب تشخیص صفر هستند.

5_ نتیجه‌گیری:

نتایج حاصل از روائی محتوایی سؤال‌ها نشان داد که 32٪ از سؤال‌های پایه 415 از سؤال‌های پایه چهارم ابتدایی، پوشش خوبی برای محتوی و هدف‌ها فراهم کرده و 21٪ از سؤال‌ها دربرگیرنده هیچیک از هدف و محتوای درس جغرافی نبوده است. و این در حالی است که (هومن، 1374) در این رابطه معتقد است: در طرح کلی سنجش یک واحد درسی، معلم باید بتواند سؤال‌های خود را بر مبنای پوشش تمامی هدف‌های تدریس تنظیم کند و ستونی از پیش‌نویس امتحان خود را به مطالبی اختصاص دهد که نمایشگر روش یا روش‌های عملی در ارزشیابی معلومات یا پیشرفت دانش‌آموز در جهت نیل به هر هدف باشد. نتایج دیگر پژوهشی حاکی از آن بود که بیشتر سؤال‌ها طرح‌شده در هر پایه تحصیلی دربرگیرنده هدف‌های سطح دانش است. به طوری که در هیچ‌یک از سؤال‌های مورد بررسی سوالی که دربرگیرنده هدف‌های مربوط به سطح شناختی ترکیب و ارزشیابی باشد، مشاهده نشده در این خصوص گفتنی است اگرچه هدف‌های مطرح‌شده در ماده درسی جغرافی دربرگیرنده دانش مربوط به یادآوری امور است اما اولاً وظیفه هر معلم ایجاب می‌کند که طرح سؤال طبقه‌های از هدف‌های آموزشی را که متناسب با آموزندگان بخصوصی باشد، مورد استفاده قرار دهد؛ به عبارت دیگر چون فراگیران در دوره تحصیلی ابتدایی در سطح فراگیری انتزاعی هستند. بنابراین بهتر است در طرح سؤال‌ها علاوه بر استفاده از هدف‌های عینی از هدف‌های انتزاعی و پیچیده که به آن مستلزم سطح بالایی از توانایی فکر باشد نیز بهره گرفت. دوماً با توجه به اینکه سؤال‌های طرح‌شده از نوع سؤال‌های انشائی بودند بنابراین طبق نظریه صاحب‌نظران بهتر است. از این نوع سؤال برای اندازه‌گیری بر آینده پیچیده‌تر یادگیری مانند ترکیب یا آفرینندگی، ارزشیابی، سازمان دادن، تنظیم تفکر و... استفاده کرده چراکه جهت سنجش مهارت‌های مربوط به یادآوری دانش و اطلاعات می‌توان از سؤال‌های چندگزینه‌ای استفاده کرد که با طرح سؤال‌های زیاد. سطح وسیع‌تری از هدف و محتوی را در برمی‌گیرد. و این در حالی است که به ترتیب 54٪ و 71٪ از سؤال‌های پایه دوم ابتدایی سؤال‌های آسانی بودند. اما به نظر می‌رسد درصد سؤال‌های مشکل و مناسب در پایه سوم ابتدایی قابل قبول تراز درصد سؤال‌های مشکل و مناسب پایه چهارم ابتدایی باشد. چراکه در پایه چهارم ابتدایی تنها 18٪ سؤال‌ها از نظر سطح ضریب دشواری به سطح دشواری بهینه نزدیک هستند. البته قضاوت در مورد سطح ضریب دشواری سؤال‌ها به نوع سؤال‌های آزمون مربوط می‌شود. سیف (1376) در این خصوص معتقد است، به طور کلی ضرایب دشواری بین 3٪ تا 7٪ حداکثر اطلاع را درباره تفاوت بین آزمون‌ها به دست می‌دهد. با این حال، در شرایط ویژه، ضریب دشواری فرق می‌کند. مثلاً آزمون‌هایی که به صورت آزمون ورودی کارشناسی ارشد یا دکتری برای انتخاب بهترین داوطلبان به کار می‌رود و حدوداً 10٪ بالای داوطلبان را برمی‌گزیند باید شامل سؤال‌های بسیار دشوار باشد. در مقابل، آزمون‌هایی که برای انتخاب کودکان برای یک دوره آموزشی ترمیمی یا اصلاحی به کار می‌رود باید شامل سؤال‌های بسیار آسانی باشد. حتی در آزمون‌های دشوار نیز آزمون ساز ممکن است ترجیح دهد که در آغاز آزمون چند سؤال آسان برای تشویق آزمون‌شوندگان قرار دهد.

بنابراین، تمامی ضرایب تمیز سؤال‌های آزمون باید مثبت باشند. و هراندازه ضریب تمیز بزرگتر باشد، قوه تمیز آن سؤال بیشتر است. این مطالعه در محاسبات مربوط ضریب تمیز سؤال‌ها نشان داد که تنها 4 درصد از سؤال‌های پایه سوم ابتدایی و 3 درصد از سؤال‌های پایه چهارم ابتدایی دارای ضریب تمیز 1-8% بودند.

6_ منابع و مأخذ:

- خلخالی، مرتضی، بررسی مسائل آموزش علوم تجربی دوره متوسطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران 1355.
- سعیدی، عباس: نگاهی به کتاب جغرافی ایران، مجله رشد آموزش جغرافیا، شماره 9، بهار 1366.
- سعیدی، عباس: ملاحظات در قضیه ماهیت و قلمرو دانش جغرافیا « جمله رشد آموزش جغرافیا، شماره 22، 1369.
- سیف، علی‌اکبر: روان‌شناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه 1368.
- سیف، علی‌اکبر: اندازه‌گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، تهران، انتشارات آگاه 1364.
- سیف نراقی: مریم، نادری، عزت اله، سنجش و اندازه‌گیری در علوم تربیتی و روان‌شناسی، تهران، انتشارات معین 1375.
- سیف نراقی: مریم؛ نادری، عزت اله پروژه‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، تهران، انتشارات بدر، 1372.
- شریفی حسن پادشا، سنجش و اندازه‌گیری در آموزش و پرورش و روان‌شناسی تهران 1353.
- شریفی، حسن پادشا، شیوه‌های ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان، وزارت آموزش و پرورش 1370.
- شریفی، حسن پادشا، اصول روان‌سنجی و روان‌آزمایی، تهران، انتشارات رشد 1374.
- شکوهی، حسین: فلسفه جغرافیا تهران انتشارات، گیتا شناسی، چاپ سوم 1364.
- طباطبائی، محمد: درس جغرافیا، ماهنامه آموزش و پرورش شماره 3 1318.
- یک منش، علیرضا: شیوه ارزشیابی تایلر و نقش آن در آموزش در مجله پژوهش‌های تربیتی، شماره 1 بهار 1370.
- میر لوحی، حسین: در جستجوی معیارهایی برای انتخاب محتوی، فصل‌نامه تعلیم و تربیت شماره 2 1371.
- هومن حیدر علی: زمینه ارزشیابی برنامه‌های آموزشی تهران نشر پارسا 1375.
- هومن، حیدر علی: اندازه‌گیری‌های روانی و تربیتی و فن تهیه قسمت تهران نشر پارسا 1354.

The degree of correlation between the final exam of the fourth grade geography course and the content of the book in the academic year of 1400 in Yasouj city.

Abstract:

It deals with the distribution and differentiation of the spatial-spatial phenomena of the earth's surface in relation to social and economic constructions and then looking into the future and making decisions about these phenomena. The present research was conducted with the purpose of the correlation between the final exam of the fourth grade geography course and the content of the textbook of the academic year 1400 in Yasouj city. This research is descriptive. The population and statistical sample of this research includes the students of the fourth year of elementary school in Yasouj city in 1400. In this research, after defining the sample group and collecting the exam papers, first the papers were classified based on the scores of the students from low to high, then 27% of the papers were classified. The high marks and 27% of the low marks papers, related to each of the selected sample questions, and then using the two-dimensional table and calculating the difficulty coefficient and clarity of the questions were examined and analyzed.

Keywords: test, geography lesson, students